

ЗИМОСТІЙКІСТЬ ГАРНОКВІТУЧИХ КУЩІВ В ОЗЕЛЕНЕННІ КИЄВА

Наведено дані щодо наповнення парків міста Києва видами гарноквітучих кущів, які отримані внаслідок інвентаризації 100 об'єктів озеленення загального користування. Проаналізовано результати оцінювання зимостійкості гарноквітучих кущів, що представлені у паркових насадженнях Києва. За даними візуальних спостережень із використанням 8-бальної шкали С.Я. Соколова, надано характеристику рівня зимостійкості найпоширеніших в озелененні видів цієї категорії рослин та визначено частку гарноквітучих кущів з високими показниками зимостійкості у колекційних фондах ботанічних садів Києва.

Ключові слова: гарноквітучі кущі, парки Києва, інвентаризація, зимостійкість.

Вступ. Ключові фактори зовнішнього середовища у сукупності з екологічними (температура, вологість, освітлення, родючість ґрунтів, загазованість повітря тощо) та біологічними особливостями гарноквітучих кущів необхідно враховувати не тільки під час їх вирощування, але й під час розв'язання архітектурно-художніх задач, пов'язаних з використанням цієї категорії рослин. Саме тому екологічні показники для збереження декоративного вигляду деревами та кущами набувають великого значення. Зокрема, чим стійкіші види до абіотичних факторів, тим вищий їх рівень протидії до різного роду фітопатогенів [2].

У садово-парковому будівництві сучасності склалася ситуація, коли під час добору нових і недостатньо вивчених видів і культиварів рослин фахівці ландшафтно-архітектурної архітектури вимушені користуватися застарілими даними радянської літератури (наприклад інформацією, що пов'язана зі зміною клімату Києва, аномаліями погодних умов останнього десятиліття, які вносять свої корективи в адаптацію рослин до нових чинників навколишнього середовища) або іноземною картою зимостійкості (американською USDA та її європейським аналогом), дані якої не завжди відповідають дійсності в Україні. Її головним недоліком є те, що вона орієнтується тільки на середнє значення щорічної мінімальної температури, отримане на основі статистики багаторічних спостережень за кліматом даного району. Звичайно, не виникає сумнівів, що це головна складова аналізу, але як показує практика, ці дані знаходяться у прямій взаємодії з іншими чинниками, зокрема вологістю повітря взимку, наявністю і величиною снігового покриву і т. ін. [3]. Так, при просуванні на схід клімат Європи стає все більш континентальним і сухим, що дає змогу вирощувати рослини більш теплолюбні, ніж рекомендовано USDA для даного регіону. Наявність снігового покриву взимку дає змогу вирощувати більш теплолюбні гарноквітучі кущі або використовувати сланкі форми. Водночас, наявність у регіоні весняних заморозків обмежує використання рослин, які винятково морозостійкі взимку, але пошкоджуються весняними морозами. Тому в кожному регіоні є свої особливості, що визначають можливий сортимент рослин, часто не завжди відповідний рекомендаціям USDA. Саме тому питання отримання оновлених даних щодо оцінювання зимостійкості гарноквітучих кущів постало досить гостро.

Об'єкт дослідження – гарноквітучі кущі, що представлені в озелененні парків Києва.

Мета дослідження – оцінити зимостійкість гарноквітучих кущів, що представлені в озелененні Києва.

Матеріали та методика дослідження. Спостереження здійснено протягом 2009-2014 рр. у парках Києва. Об'єктами досліджень були гарноквітучі кущі, що представлені в озелененні парків Києва. Інвентаризацію зелених насаджень здійснено згідно з інструкцією [1]. Зимостійкість гарноквітучих кущів оцінено за 8-бальною шкалою С.Я. Соколова [5], яка має таку градацію: 1 – рослина зимостійка (перезимувала без пошкоджень); 2 – відмерзли кінці пагонів останнього року; 3 – відмерзли пагони останнього року на всю довжину; 4 – відмерзли пагони останніх 2 років; 5 – відмерзли пагони останніх 3 років; 6 – відмерзли пагони до рівня снігового покриву; 7 – відмерзли пагони до кореневої шийки, але рослина відновилася порослю; 8 – рослина загинула від морозу.

Результати досліджень. За період досліджень 2009-2014 рр. проведено інвентаризацію гарноквітучих кущових рослин у 100 парках Києва. За результатами наших спостережень та виконаних робіт з інвентаризації рослин виявлено, що паркові насадження Києва представлені 21 видом гарноквітучих кущів: *Mahonia agguifolium* Nutt., *Physocarpus opulifolius* L., *Spiraea media* Fr.Schmidt, *Chaenomeles maulei* C.K. Schneid., *Cotinus coggygia* Scop., *Deutzia scabra* Thunb., *Hydrangea arborescens* L., *Philadelphus coronarius* L., *Viburnum opulus* L., *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl., *Forsythia europea* Deg. et Bald., *Syringa vulgaris* L., *Weigela florida* DC., *Rosa rugosa* Thunb., *Spiraea japonica* L., *Tamarix ramosissima* Ledeb., *Potentilla fruticosa* L., *Cornus mas* L., *Ligustrum vulgare* L., *Sambucus nigra* L., *Swida alba* (L.) Opiz. Проте, якщо одні види використовуються в озелененні міста досить широко (наприклад *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl., *Syringa vulgaris* L., *Spiraea media* Fr. Schmid), то інші в обмеженій кількості – у п'яти шести парках у кількості одного-трьох екземплярів (наприклад *Mahonia agguifolium* Nutt., *Hydrangea arborescens* L., *Chaenomeles maulei* C.K. Schneid.) [4]. Для того, щоб зрозуміти чи не виступає лімітуючим чинником використання цієї групи рослин у парках Києва їх відношення до всієї сукупності несприятливих зимових умов, було проведено візуальну оцінку зимостійкості гарноквітучих кущів, що представлені в озелененні парків Києва.

Зимостійкість рослин оцінено за даними візуальних спостережень із використанням 8-бальної шкали С.Я. Соколова (рис.).

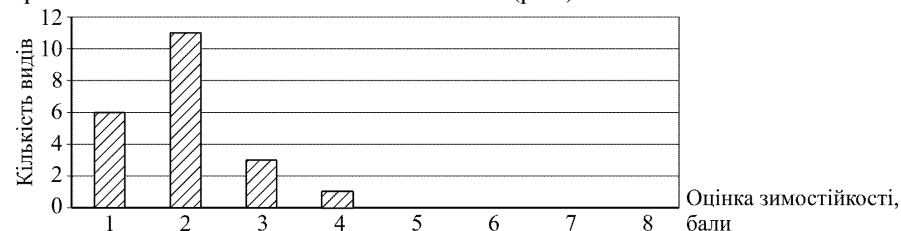

Рис. Зимостійкість гарноквітучих кущів, що представлені в озелененні парків Києва

Аналізуючи отримані результати, можна зауважити, що цілком зимостійкими є 6 видів: *Chaenomeles maulei* C.K. Schneid., *Cornus mas* L., *Rosa rugosa* Thunb., *Swida alba* (L.) Opiz, *Syringa vulgaris* L., *Viburnum opulus* L. У деяких гарноквітучих кущів (11 видів) в умовах Києва можуть обмерзати однорічні паго-

¹ Наук. керівник: проф. Н.О. Олексійченко, д-р с.-г. наук

ни або бруньки під час тривалих морозів – це такі види, як *Cotinus coggygia* Scop., *Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl., *Forsythia europaea* Deg. et Bald., *Ligustrum vulgare* L., *Physocarpus opulifolius* L., *Potentilla fruticosa* L., *Sambucus nigra* L., *Spiraea japonica* L., *Spiraea media* Fr.Schmidt, *Tamarix ramosissima* Ledeb., *Philadelphus coronarius* L. Найменш раціональним прикладом використання гарноквітучих кущів у парках Києва в контексті дослідження їх зимостійкості є *Weigela florida* DC., *Deutzia scabra* Thunb., *Hydrangea arborescens* L., *Mahonia agguifolium* Nutt., що отримали оцінку 3-4 бали та характеризуються тим, що у холодні зими можуть пошкоджуватися на рівні однорічних (дуже рідко дворічних) пагонів.

Висновки. З наведених даних можна зробити висновок, що переважна більшість (у відсотковому еквіваленті – 81 %) гарноквітучих кущів, що ростуть у парках Києва, оптимально відповідають заданому екологічному параметру. Окремо варто зазначити, що частка гарноквітучих кущів, які зростають у паркових насадженнях Києва відповідно до представленого видового складу колекційних фондів цієї групи рослин ботанічних садів Києва, становить незначну частку (11,7 %). Хоча, беручи за основу видовий склад гарноквітучих кущів, що представлений в осередках інтродукції Києва і враховуючи екологічний, фітоценотичний, систематичний та фізіологічний принципи добору деревних рослин під час створення декоративних рослинних угруповань, є можливість значно розширити асортимент цієї групи рослин, для використання у паркових насадженнях міста. Це доводить той факт, що серед 179 видів гарноквітучих кущів, що формують колекційний фонд цієї групи рослин у ботанічних садах Києва, переважна більшість (майже 63 %) мають дуже високі показники зимостійкості.

Література

1. Інструкція з технічної інвентаризації зелених насаджень у містах і селищах міського типу України. затв. Державним комітетом будівництва, архітектури та житлової політики від 24.12.2001 р., № 226, зареєстр. у Міністерстві України 25.02.2002 р., № 182/6470.
2. Кавеленова Л.М. Экологические особенности некоторых местных и интродуцированных древесных растений в городских насаждениях Лесостепи Среднего Поволжья (на примере г. Самары) / Л.М. Кавеленова, Н.В. Мальгина, С.А. Розно, Ю.В. Смирнов, Е.А. Осипова, Р.В. Кузнецов // Вестник СамГУ. – Естественно-научная серия. – Самара : Изд-во СамГУ. – 2007. – № 8 (58). – С. 89-96.
3. Костылев Д.А. Обобщение данных по зимостойкости декоративных видов и сортов древесных растений / Д.А. Костылев, 2013. – 136 с. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.ruspitomniki.ru/articles/page642.php>.
4. Олексійченко Н.О. Використання красивоквітучих кущових рослин у паркових насадженнях м. Києва / Н.О. Олексійченко, Н.Ю. Бреус // Науковий вісник НУБіП України : зб. наук. праць. – К. : Вид-во НУБіП України. – 2011. – № 162, ч. 1. – С. 272-277.
5. Соколов С.Я. Современное состояние теории акклиматизации и интродукции растений / С.Я. Соколов // Интродукция растений и зеленое строительство : сб. науч. трудов. – М.-Л. : Изд-во "Академиздат", 1957. – С. 54-58.

Бреус Н.Ю. Зимостойкость красивоцветущих кустарников в озеленении Киева

Приведены данные по наполнению парков Киева видами красивоцветущих кустарников, полученных в результате проведения инвентаризации 100 объектов озеленения общего пользования Киева. Проанализированы результаты оценки зимостойкости красивоцветущих кустарников, представленных в парковых насаждениях Киева. По данным визуальных наблюдений с использованием 8-балльной шкалы С.Я. Соколова, дана характеристика уровня зимостойкости наиболее распространенных в озеленении видов этой

категории растений и определено долевое участие красивоцветущих кустарников с высокими показателями зимостойкости в коллекционных фондах ботанических садов Киева.

Ключевые слова: красивоцветущие кустарники, парки Киева, инвентаризация, зимостойкость.

Breus N.Yu. The Resistance to Negative Factors of Winter Flowering Shrubs Presented in Landscaping of Kiev

Some data on filling Kiev parks with flowering shrubs species obtained from the inventory of 100 objects of common use of gardening in Kiev are presented. Some results of evaluation of flowering shrubs hardiness presented in Kyiv landscaping are shown. According to visual observation using an 8-point S.Y. Sokolova scale, the characteristic of the most common level of hardiness in landscaping plants is provided, and also flowering shrubs proportion with high winter hardiness in the collection funds of botanical gardens in Kiev is determined.

Key words: flowering shrubs, Kiev parks, inventory, winter hardiness.

УДК 630*2:639.112:591.5

Доц. В.П. Власюк, канд. с.-г. наук –
Житомирський національний агроекологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗИМОВОГО ЖИВЛЕННЯ ЗАЙЦЯ СІРОГО (*LEPUS EUROPAEUS* PALL.) У ЛІСОВИХ УГІДДЯХ ЖИТОМИРЩИНИ

Розглянуто особливості живлення зайця сірого у зимовий період у лісових угіддях Житомирщини. Визначено видовий склад рослин, якими живиться вид у що пору. Ці матеріали є важливими для проектування проведення біотехнічних заходів. Встановлено, що у зимовий період на узліссях зазвичай сірий здебільшого живиться чорницею (34 %), конюшиною (12 %), малиною та вересом звичайним (по 7 %); у листяних лісах різних класів віку – чорницею (16 %), дроком красильним (12 %) та конюшиною (8 %); у мішаних лісах – чорницею (22 %), зіноваттю руською (19 %) та дроком красильним (17 %); у чистих шпилькових лісах – чорницею (28 %), зіноваттю руською (25 %) та дроком красильним (19 %).

Ключові слова: заць сірий, біотоп, стація, живлення, кормова база, узлісся, зимовий період.

Вступ. Заць сірий – один з найпопулярніших видів мисливських тварин. Незважаючи на його відносно високу чисельність, чимала кількість питань, зокрема особливостей його життєдіяльності, залишаються недостатньо вивченими. До таких питань можна віднести й особливості живлення виду у зимовий період, оскільки проблем з кормами в інші пори року немає. Взимку істотно скорочується склад кормів, через сніговий покрив істотно погіршуються умови кормоздобування. Наведені у роботі результати досліджень головним чином стосуються особливостей живлення зайця сірого у лісових угіддях Житомирщини.

У безсніжні періоди на індивідуальних територіях тварини відносно рівномірно використовують кормові ресурси. Формування глибокого снігового покриву спричиняє не тільки потреба пересування тварин, а й нові способи захисту від холоду, здобування корму тощо. Між іншим, життєздатність звірів і птахів, у період суворих зим, глибокого снігового покриву і короткого світлового дня значною мірою залежить від наявності повноцінної їжі і можливості підтримки енергетичного балансу [9]. Як відомо, саме від стану зимової кормової бази значною мірою залежить і відтворювальна здатність тварин [4]. Деякі особливості живлення зайця описано і в інших працях [1, 3, 6-8].

Найбільш критичним періодом, пов'язаним з живленням зайця сірого, є зимовий, що обумовлюється обмеженістю складу кормів, наявністю глибокого